

היחס בין היהדות ובין תנועות הרוח הכלליות

מאת הרצי"ה קוק זצ"ל

הוצאת קריית יואל, תש"ז, כרך 1/88

תל אביב: הוצאת "בית ישראל", תש"ז

ערך אריאל רוט

60-187 ד' תמוז ה'תש"ז [כרך 1/88]

שלום!

ההמשך משיחתינו בי"ד בערב; תסלח על האיחור מפני טירדות שונות. איזוהי ההתייחסות הפנימית והשייכות הישרה שבין היהדות-והיהודים, ובין תנועות-הרוח הכלליות של האנושיות העתיקה או החדשה?

מקודם אזכיר עוד את זה: בשיחתנו הקודמת הוצאתי מפי מילים: "הנוצרות נתנה מכשולות בסדר ההיסטוריה של מהלך הרוח האנושי והתפתחותו".

אז דברת נגד זה, בְּשִׁבְחָהּ של זו הראשונה, וברוב התועלת שהביאה למצב מושגי הדת, התרבות והמוסר של האנושיות. ואני שכחתי בהתרחבות דברינו לפרש את דברי, כי באומרי: "נתנה מכשולות וכו'" לא נגעתי כלל וכלל בשאלה זו, אם טובתה של הנוצרות מרובה, או רעתה מרובה. דהיינו, לא מצד ערך ההיסטוריה המיוחד שלה בדורותינו, שעברו או שיבואו, אלא מצד מחשבת-ההיסטוריה הניצחית, הכוללת והמקפת, שהיא נפגעה במכשולות, עיכובים ואיחורים בדרכה, על-ידי הנוצרות. לא בהשפעותיה הגלויות, הפרטיות, אשר הביאה לעולם, לא בזה הכתוב מדבר, אלא "בטעות-ההסטורית" של התהוותה, יצירתה ובואה לעולם בכלל – וזה כבר נוגע בענף הדברים שלעתה.

ההסתכלות החודרת, השלמה, המקפת והכוללת, בחיי האדם והעולם, והיסטוריותם, ובחיי ישראל והיסטוריותו, בכללם ובפרטיהם, מביאה להכיר את הערך העולמי הגדול אשר לישראל, שעיקרו לא בנדיבות-הלב ומעלות-הרוח של אנשים מבני ישראל, יהיו חכמים או נביאים או גיבורים או מה שיהיו, יהיו מעטים או רבים, ואפילו כרבות כל אישי האומה כולה לרבותיהם או למליוניהם, אלא באופי הטיבעי של האומה בתור אומה. או נאמר, בפסיכולוגיה הציבורית או בנשמה הלאומית. "ממלכת כהנים וגוי קדוש"¹. "עם ד"². וכבר דיברנו מזה פעמים אחדות.

זאת אומרת: הברכה שאומות-העולם מתברכות בישראל, השפעת החיים אשר ממנה למהלך התרבות האנושית איננה בדרשות או במופתיות-חיים של בני ישראל וגדוליו, ל"הומניות" מוסריות, אידיאליות, קדושה, אלוהיות, ולא ב"יהדות" מופשטת, אילוהינית³ המשוטטת בכל מלוא עולם. אלא ביהדות-ויהודים כאחד, שהם בה ואינם בילתה, והיא בהם ואינה בילתם. בחיי האומה עצמה, בכל שלמות חייה ובכל מצביה השונים, במציאות האומה עצמה אשר בה היא התגלות אור-אלוהים בעולם ובאדם. או: אשר בה ישנו לה וניתן לאנושיות אוצר-אור-אלוהים לחייה ולהיסטוריותה. לא השפעה עליונה

1. שמות יט, ו.

2. במדבר יא, כט; ופעמים רבות נוספות.

3. אורית.

על החיים ממה ש"מחוץ להם", מתוך איזה חלק מיוחד בהם, לא בהקטנת עוז החיים, גבורתם, הורם, ששונם, מפעלותיהם, לשם-שמים, אלא בגילוי אור-אלוהים בתוכם ובעצמם בכל מְלוּאָם, שהוא מְתַקְנֵם על מעמדם הנורמלי והוא מגדיל ומאדיר בהם את כל העוז והגבורה, כל ההוד והששון, כל המפעלות, ומעלה את התפתחותם והשתכללותם על ידי הזרמים האיתניים השוטפים ועולים, מתמלאים וחודרים בהם מתוך חיי העם הישראלי עצמם, ותוקף-חילו. כנבואתו, בכהונתו, ובחכמתו, במקדשו, ובממלכתו, בכל ענפי התרבות והחברתיות האקונומיה והפוליטיקה,⁴ וכל אשר לו – ומשפיעים באופן טיבעי "ממילא" *VON SELBST, "INDIREKT"* על הכל, והכל קודש-חיים, אמיתת-החיים, כוחם ופארם!

לפי זה, כך היתה ראויה [להיות] פרוגרמת⁵ סדר ההיסטוריה של מהלך הרוח האנושי והתפתחותו: החיים הטיבעיים, העזיזים והאמיצים, של האנושיות, האלילית-הקדמונית, עם תרבותם הכבירה והענפה, ילכו ויתפתחו וישתכללו בכל תנועות הרצתם בלי כל מפריע. ולעומתם כמו-כן החיים הטבעיים השלמים של העם הישראלי בארצו, בממלכתו, בלשונו, בתרבותו, ברוח ד' אלוהיו השורה עליו, ומחיה את כל הדר אידיאלי ואת כל פינותיו המעשיות. ומתוכם ומעצמותם יופיע ויחודר וימלא כבוד ד' ואור מלכותו ועבודתו בכל הארץ, ובכל הגויים ובכל הממלכות. ואז מוצאים להם כל היעודים הנבואיים, הקוסמופוליטיים והקוסמולוגיים, את מקומם האמיתי ואת הויתם הממשית, מתוך עצם פריחת החיים. בכל עוצמתם ותוקפם ורעננותם, בחיי הקודש של עם חי ואריר, עם ד'. יתקדשו, יטהרו, יתרוממו ויתכשרו החיים, האדם והעולם יקבלו את נורמליות התעלותם ואמיתת ישותם.

אבל מסיבות-החיים הרבות, שכולן כאחת נתמזגו וגמרו את התבטאותן בתקופה המאוחרת בהגלות החזיון ההיסטורי של הנוצרות, הביאו הפסק במהלך הטיבעי של פרוגרמת-ההיסטוריה האלוהית הזאת – הפסק, עיכוב, וריאקציה. בזה נקבעה הדרך של "הטעות-ההיסטורית". הפרוגרמה של אי-פרוגרמתיות, השפעת רוח ומוסר וקריאה בשם ד' עולמית-כללית, שלא מתוך הפרוגרמה האלוהית, שלא מתוך מהלך יצירת החיים הכללית, אלא מתוך מחשבות לבב אנוש ושאיפותיו ודמיונותיו לשם ד'. שלפיכך אינה באה להקיץ ולכלול את כל החיים, לנשואם ולהגבירם ולהצליחם באור ד' וקודש-עוזם, אלא להשליט עליהם את הרוח והמוסר, ולהכניעם ולדכאם מפניהם. לא חדירה טבעית של האור והזוהר, הקודש והכח, משפע רעננות-החיים וטיבעיות הצלחתם החומרית והרוחנית של העם האלוהי, המכוונת ובאה עם התפתחות התרבות האנושית הכללית וכל גבורת חייה, אלא השפעת רוח ומוסר על יסוד דברי תורת ישראל, ובלא רוח-חיוני על האנושיות הקדמונית, בתוך מצב רוחניותה הפרימיטיבי. השפעה תקיפה, שבהכרח-פעולתה כפפה את קומת האדם ושללה ממנו את עוז כח היצירה שלו, את טיבעיות אומצו וגבורתו, החומרית והרוחנית.

מהלך המחשבה של השפעת זיוף ענקי זה, מחובר הוא עם שלטון נטיות פרישות איסיות, וכל שחרות-רוח⁶, עם התרחקות תרבות האדם ופסיכולוגיותו, מרעננות הטבע שבתוכו וממסביב לו. עם דלדול מלת האחרות האלוהית וגיעולי פטישיות⁷ אשר איתו, עם ביטול הערכים של הלאומיות הישראלית ומצוות ד'. הערכים שהשפעה זו התיצבה נגדם ביחסים ידועים, ולסופו עם שנאת-ישראל בכל ניוול-רשעתה. ומהלך-המאורעות ההיסטורי של השפעה זו, מחובר עם אריכות גלותינו.

4. הכלכלה והמדיניות.

5. תוכנית.

6. במובן קדרות.

7. פולחן אלילים.

אומנם בודאי אין שיכחה לפני הקב"ה, ולא זיוף וטעות לפני כסא כבודו,⁸ ומכל הנפילות והמחשכים בעצמם מתגלים תמיד תקומות עזות ואורות חשובים. עקלקלות ההיסטוריה ועיקומי-דרכיה, וכל פרוטות התועלת והסיוע להתקדמות תרבות האדם, זיקוק רוחו והדרכת מוסרו, שהביאו אותן לעולם – בודאי יצטרפו אל החשבון העולמי הגדול, כמו גם כל רכוש הטובות החומריות והרוחניות אשר תימצאנה לנו מגלותינו. אבל עצת ד' הלא לעולם תעמוד,⁹ ופרוגרמת-ההיסטוריה האלוהית לא תתבטל כמוכן על-ידי עיקולי הדרכים האנושיים, גם אם ריבבות פעמים ככה ירבו ויפרצו, אלא תיפסק ותעקב. בכל אלה ההפסקות והעקבות, הלא סוף-דרכה של ההיסטוריה הוא לחזור כמוכן, אל מהלכה היסודי, הטיבעי, הפרוגרמתי.

בהתפתחות של שנות מאות או אלפים, טובב-הולך רוח האדם¹⁰ ומערכת-חיינו, הולך ודורש את תפקידו. השפעת כתבי-הקודש שהוטלה על אומות-העולם בעל כורחן ושלא בטובתן, נגד טיבען וטבע מהלך החיים בכלל, הולכת ומתנדפת ומזדככת בזרמים שונים, מדעיים ועממיים. מדעת ושלא מדעת הן הולכות ומשתחררות משיעבוד עולה, ומקיאות את יניקתן החיצונית ממנה, כדי לעמוד על מעמד טיבעיותן האנושית. דבר זה נאמר בכתבי רבנו ממה שקראנו יחד מהם, יש: ב"למהלך האידיאות בישראל" שב"העברי"¹⁰ דברים נוגעים בזה. וגם במאמר אחד של בר-טוביה¹¹, על ההשפעות הרוחניות שבעולם מלפני התהוות קביעות הצורה של הנוצרות ואחריה, כמו על פרטי התפתחות ההליכות ההיסטוריות של עמי הנוצרות, לא אדון כעת מפני הקיצור. רק את התחלת המהלך

8. עפ"י פיוט לר"ה וי"ב "אין קיצבה".

9. תהילים לג, יא.

10. עפ"י קהלת א, ו.

11. שבונון שיצא לאור ע"י הרב מאיר בר-אילן בש' תרע"ב. "למהלך האידיאות" צורף אח"כ לספר אורות עמ' קב-קטו, (עיין הקדמת רצי"ה לס' אורות).

מאמרו של "בר טוביה" – "גלות בבל". הודפס בקובץ "התרבות הישראלית" עמ' 37-47. להלן ציטוט מתוך המאמר הקשור לענינו, עמ' 46-47: "אלא שגולי בבל הכירו בהסכם לתורת הנביאים שהיהדות איננה קשורה בעבודת המקדש וכחה בה לעמוד ולהתקיים אפילו בשעה שגלתה מארצה ונתרחקה ממקדשה. המקדש הוא סמל להתרכזות האומה בהוה ולהמשכת כחה מן העבר אל העתיד דרך ההוה. ועל כן היה בנין בית הבחירה משא נפשם של הנביאים ותלמידיהם בכל הדורות. אלא שהנביאים ותלמידיהם לא העמידו את עולם היהדות על העבודה לחוד וצרפו לה את התורה ביחד עם גמילות חסדים. ובשעה שבטלה עבודת בית המקדש אמרו: "עבודה זו תפלה". ודבר זה שיש רת שיכולה להתקיים גם בלי קרבנות היה דבר חדש לגמרי בעולם העתיק, ורושמו של דבר זה נתגלה לכאורה תיכף ומיד בכל אפסי העולם העתיק "ממזרח שמש ועד מבואו". אם אנחנו רואים מעבר מזה תנועה כבירה במאה הששית לפני הספירה הנהוגה, שהקיפה את פרס ומדי ועד הודו הגיעה ויצרה – כהערת פריץ הומל (תולדות המזרח העתיק, 178) – את הדת של זרתוסטרא והדת של בודה, שיש כמה וכמה נקודות מגע ביניהן ובין היהדות; ואם אנחנו שומעים מעבר מזה את נביא יסוד המעלה מדברים על הכרת אלהי ישראל בכל פנות העולם אשר בכל מקום מקטר מגש לשמו הלא מבלי משיב תעלה מחשבה על לבנו כי יש קשר מהורק בין שני החזיונות האלה ובין חזיון שלישי שהוא חזירה חכמוטה במעשי כורש מלך פרס להרמת קרן יהודה ובעזרת מלכי פרס לכונן וליסד את רת אלהי ישראל בארץ יהודה. דבר שלח ה' ביד נביאי ישראל ונתפשט על ידי גולי ישראל בכל העולם. תורת הנביאים היתה תורת חיים לכל באי עולם, אשר נתרכזה ביהודה ושלחה קרני אורה לכל הארצות ולכל האומות. אפס כי אומה אומה מקבלת את קרני האורה לפי כלי הקבול שלה. ההארה שנפלה לתוך עמי פרס ומדי שהיהודים היו מפוזרים ביניהם עוד מימי גלות עשרת השבטים שמש לידי יצירת רת האורה של הפרסים שהיה בה הרבה מן האורה והקדושה והטהרה של תורת הנביאים, אלא שביחד עם זה נשאר בה הרבה מן החושך והחולין והטומאה של עולמם הקדמון שלא יכלו להשתחרר מעול טיבלו. ההארה שנפלה להודו שמש לידי יצירת רת בודה שהתרוממה לידי מרגה רמה ונשאה אלא שהתרחקה מעולם המעשה ונשעקה בפסימיות שהנשמה האלילית היתה קשורה ודבוקה בה מראשית היותה ועד עתה באפס אונים לנצח. אולם גם קרני האורה ששלחה שמש הנביאים אל העם שמקרבם יצאו לא נקלטו כולן בבת אחת בכל האומה. רק מעט מעט האירו את החשכה ורק לאט לאט נעצו המכשולים והמעצורים המעכבים את קליטת האורה". "בר טוביה" הוא שמו הסיפורתי של ר' פסח פרנק, הו"ל ספרים נוספים: חכמי יון, תולדות המטריאליסמוס, הגזירים.

החדש, מתקופת התחיה (RENAISSANCE) הריפורמציה,¹² ותולדותיה השונות הרבות – אזכור בזה. ואת הזרמים האחרונים העממיים התרבותיים, הדתיים והאפיקוריים, "הנוצריים-החופשיים"¹³ – ו"החברות התיאוסופיות"¹⁴ ואת אלה של פרידריך ניטשה ומלחמתו במוסר העבדים¹⁵ (SKLAVEHMORAL) – שהיא היא באמת עיקר חשיבות אישיותו, של השתלשלות ה"רומנטיקה"¹⁶ מהמאה ה-18 ועד עתה של טולסטוי,¹⁷ ברגסון¹⁸ ואויקן,¹⁹ ביחוד בתור יורשו של פיכטה.²⁰

ובשוב האדם לשלמות אופיו הטבעי והאיתן, עם כל הכשרונות והתיקונים הנוספים לו, מתוך כל היסטורית ההתפתחות הזאת וכל תרבותו החדשה, מתחיל להתכונן סדר עולם על מכונו הטהור האלוהי, יחד עם תחייתו השלמה של העם הישראלי, עם העולם, ההולך ומתעורר בימינו לעינינו בכל ארצות פיזורו, ומתנחל התנחלות עם! בארץ נחלתו הטבעית הקדושה, ארץ ד' אשר נשבע לאבותינו לתת לנו,¹⁹ ואיתו כל קניני התרבות האירופית והגלות, ישובנו הישן והחדש, והחדש-שבהחדש בארץ-ישראל, וכל תנועתינו הנוכחית כולה, הלא תנועת-התחיה האבולוציונית הטיבעית של האומה הישראלית היא, אשר מתוך התפתחות המאורעות של היסטוריית-גלותה הולכים ומתגלים ומתבלטים בה, בהתקדמות ריאלית, קיימת, געגועי-הנשמה וכוחות-המפעל לארצה,

12. כינוי לתנועה הדתית הגדולה שקמה באירופה המערבית במאה ה-16 ע"י "לותר". היא הציבה לה למטרה לשנות כמה מיסודותיה וממנהגיה של הכנסייה הרומית קתולית. הרפורמציה גרמה להקמת הפרוטסטנטיות בארצות שונות.
13. כינוי לקבוצות הנוצריות המודרניות שלא קיבלו את דוגמות הנצרות הישנות של הכנסייה, אך עדיין ראו את עצמם כנוצרים.
14. תנועות שרגלו בתורות דתיות-פילוסופיות-מיסטיות, שהתבססו בעיקר על הבודהיזם. הם האמינו באפשרות להידיבק באלוקות ע"י התלהבות עילאית, השראה, גילגולי נשמות ועוד. החברה התאוסופית הוקמה בניו יורק ב-1875 ולאחר מכן שילבה בעבודתה פעילות למען הלאומיות היהודית, בתנועה זאת היו פילוגים רבים, ואין אחידות בהשקפותיהם.
15. פילוסוף גרמני ומשורר (תרד-תרס), נתפרסם כאחד הרמויות החשובות במאה ה"ט בפילוסופיה, בספרות ובמדעי-המדינה בעיקר בגלל דעותיו הקיצוניות והמקוריות ביחס לטבע האדם הפרטי והחברתי.
- ניטשה תפס את המוסר החברתי כמערכת מסולפת שיצרו החלשים, בכדי לחיות ולהגיע לעוצמה. למוסר מקובל זה הוא קרא "מוסר עבדים". בקורת המוסר הוליכתו לבקורת הדת, הוא זלזל בנצרות ובברית החדשה, וראה אותה כשליחה של היהדות ותו לא.
16. זרם בספרות ובאומנות, ובמידה פחותה בפילוסופיה בראשית המאה ה"ט. דגלה בשיבה אל העבר, וחיבה ליצירה העממית ולאגדה. יצרה יחס חדש לדמיון לטבע ולמיתוס, התקוממה נגד כללים אסתטיים שהיו מקורשים והעריצה את חרות היוצר. רישומה בפילוסופיה ניכר בעיקר בשיטותיהם של פיכטה ושלינג.
17. ליב טולסטוי (תקפח-תרע) נחשב כגדול סופרי רוסיה, וכן הוגה דעות. הטיף לחיי פשטות ולהסתפקות במועט, מרד בכל מוסרות החברה, הציבליזציה והדת כאחת. רעיונות אלו הביע הן ביצירותיו הספרותיות הגדולות והן באורח חייו הפשוט והמתנזר.
18. פילוסוף יהודי צרפתי (תריט – תשא), התעסק רבות במושג הזמן ובמהות המתפתחת של היקום, (וכן בתופעת הצחוק). במחקריו הרבה להתעסק בתפקידי: האינסטינקט, השכל והאינטואיציה, וכיווני התפתחותם בחיים. בתחילת מחקריו תקף את הקתוליות, בשנות חייו האחרונות התקרב אליה ביחוד בצורה הזנוא-תומיסטית, אך למרות כך נשאר נאמן לזהותו היהודית.
- 18א. פילוסוף, מחפש האידאליזם האקטיוסטי מיסורו של פיכטה, ראש המתנגדים לפוזיטיביזם ולמאטריליזם החדשים. עיקר ספריו הם על אחדות חיי הרוח באנושות, שמתגלה במשך ההסטוריה ע"י אישים גדולים במוסר, מדעי אומנות ותרבות. זוהי לדעתו הדת האמיתית שעולה על הכנסייה הנוצרית, ובשמה קרא לתיקון היחיד והתעלותו.
- 18ב. יוהן גוטליב פיכטה פילוסוף גרמני, הושפע מתורת קאנט ופורסם בהמלצתו. בסוף ימיו פיתח את תורת החינוך שלו, שבה הטיף ללאומיות לוחמת. לדעתו החברה היא תנאי הכרחי להתפתחות המוסרית של היחיד, ועל היחיד לזכור את משמעות העם כשבילו. בש"תק"ס הואשם פיכטה בכפירה והממשלה דרשה את סילוקו מאוניברסיטת ינה, הוא דחה את ניסיונות הפשרה והתפטר, עבר לברלין ושם פרסם את תורתו ליריעת הקהל.
19. דברים ו, כג.

לתרבותה העצמית, לרוחה המקורי הקדוש והטהור, וטיבעיותה הנורמלית לשלמות חייה, בכל קניניה וסגולותיה מגילוי עזו-כוחה האלוהי, ועם כל הטובות אשר תקבל מצרופי-הגלות, הולכת ושבה לימי-עולם ולשנים-קדמוניות שלה, למענה ולמען הכל. לזה אזכיר עוד את ה"זרעונים"²⁰ "מעשי יצירה"²¹ ו"מלחמת הדיעות והאמונות"²² אשר ב"התרבות הישראלית",²³ ואת "על הפרק"²⁴ שם. גם את ההקדמה של "שבת הארץ" שקראנו, ואת "טללי אורות השקפה לטעמי מצוות" שב"תחכמוני".²⁵

מהלכי התשובה ההיסטורית של היהדות ושל האנושיות, לא "הרוח" היהודי ו"הרוח" האנושי, או האישים היהודיים והאישים האנושיים, אלא הכלליות, המציאות, הטיבעיות, החיים שלהם, שהם מכוונים ומחוכרים יחד, מסמנים או מביעים לנו את דרך התשובה והתיקון של החיים בכללם. הקוסמוס בכללו. בקשת אנלוגיות²⁶ בין פרטים, בעבודות של שתי המערכות הראשיות האלה, היא ממין החקירות המדעיות היכולות להגיע גם לפנטיות²⁷ ולקלקלה. אבל עיקר ההתיחסות הפנימית והשיוכות הישרה שבין כלליות מהלכיהן, אשר מעשה ד' רבון כל עולמים קורא הדורות מראש בהוד ציבוינו מתגלה לעינינו בהן, הלא ברור וקיים הוא דיו בהשקפת עולמנו. לא בטל כלל מכאן הערך האמיתי של "המשפט הגלוי" (OFFENTLICH-RECHTLICH) הציוני,²⁸ שהוא גם אחרי כל התקדמות הצד "המעשי" בעבודתינו בארץ-ישראל בשנים אחרונות. אלא שאף ההשתערויות²⁹ ה"פוליטית"-הכללית הנוכחית כבר מגלה לנו בו את פניו הריאליות; כן מתאחדות לנו - והלא מאוחדות הן - שאיפת האידיאליות האוניברסלית והממשיות הפוליטית הכללית.

יוצא לנו מכל דברינו אלה, לנו החיים ברור הזה, בשנים האלה: אם לכל לב יהודי, ער ונאמן, גדולה היא הרגשת-החובה, בכל אחד לפי ערכו, ולפי מידת האפשרות, להתישב בעצמו בארץ ישראל, ולהשתתף בזה בהשתתפות האמיתית הממשית בעבודת תחיית העם והארץ. אם בהתעסקו שם במידה קטנה או גדולה בתכופ³⁰ (DIREKTIV) בענייניו החברתיים, הישוביים, התרבותיים, עניני הקודש או החול שגם הם קודש, או גם בחייו הפרטיים חיי אבר מאברי הגוף הלאומי הישראלי השוכן בארצו (זכורה לטובה בזה ההחלטה הידועה של יום הצירים הציונים בפוזנא³¹), על אחת כמה וכמה תיגדל ותכפף הרגשת-החובה הזאת לאלה הלכבות, שלהם מחוכרים יסודות של מחשבה והכרה בערכי הלאומיות הישראלית ועבודותיה המעשיות. אם לא רק מיוחד לישראל, על כל פנים הלא בו הוא המצב היותר טבעי, שברור מחשבה והכרה וביסוס השקפת-העולם, הם המקיימים באמת את הערכים הלאומיים, את הרגשות-הלב הלאומיות, ואת עבודותיה המעשיות והתקדמותן. ואין צריך לומר, כי במקום שההכרה הישראלית

20. כותרת של קבוצת מאמרים שהורפסו בקובץ "התרבות הישראלית" ואח"כ צורפו לספר "אורות".
21. שם עמ' 13, ובאורות עמ' קכג.
22. שם עמ' 19, ובאורות עמ' קכט.
23. "קובץ סיפורתי מדעי", י"ל בזוועאת אגודת התרבות הישראלית ביפו. ספר ראשון י"ל בש' תרע"ג. קבצים נוספים לא י"ל.
24. שם עמ' 85-93. כותב המאמר הוא הרב צבי יהודה זצ"ל, וחתם את שמו על המאמר בשם הסיפורתי "ארצי ישראלי", לאחר מכן יצא המאמר בס' "לנתיבות ישראל" עמ' יב-כא.
25. כתב עת למדעי היהדות, יצא בעריכת רב"מ לוי. "טללי אורות" י"ל שם, בש' תר"ע, ונתפרסם אח"כ ב"מאמרי ראייה" עמ' 18-28.
26. השוואות ומקבילות.
27. קנאות דתית.
28. מושג שנוסח ע"י הרצל כבר בס' "מדינת היהודים" והיה חלק מ"תוכנית באול". כונתו של המושג שמדינת היהודים צריכה לקבל הכרה מעמי העולם, ולא לבנות את עצמה בקבוצה מחתרנית.
29. הערכה, אומדן (עיין עוקצין ב, ח).
30. ברציפות, (בתכיפות)
- 31.

מתבכרת, והשקפת-העולם הישראלית מתפתחת, לא תחליש כלל הפגיעה אשר נפגע המצב האקונומי הארצישראלי מרעש השעות הנוראות הללו, את זאת ההרגשה הקדושה האישית- הפרטית, אלא תתחזק ותתרומם עם התקרבות האופקים (GESICHTSKREISE) הפוליטיים, הרחוקים גם על פני השטח המעשי.

שם בארצנו הננו ממשיכים את סדר-היסטוריותנו ומחדשים את נעורינו. ב"ה אנחנו מכוננים את חיי-עמנו, ובצבוריותנו ההווית המתרכזת בתוכה, הולכים ומקבלים את כל כוחותינו, כל נכסינו, הרוחניים והחומריים, הקודשיים והחוליים, אשר מכל זמני גלותינו ומכל מקומותיה, את ערכם הכללי הקדוש - ערך עם ישראל. שמה עלינו להתלקט להתקבץ להתאגר בכל יכולתנו. את כל הרכוש, "של הערך הלאומי והציבורי ביחוד", שיש לנו, עלינו להביא שמה כפי האפשר, להכניס לתוך בית חיינו. כל איש יהודי הנוסף שם, כל כח יהודי, איזה שיהיה הבא שם, הנוסף שם, פועל הוא פעולה ממשית לבנין בית ישראל, ומקבל הוא באמת גם את ערכו האישי, את טבעיותו העצמית ואת תעודת חייו ותוכנם. וביחוד בתקופת-תחייתנו זו, אשר ערכי התרבותינו הלאומית הם עיקר יסוד לה - צריך כל כשרון, כל כח טוב, אשר יש לנו ואשר עומד להתפתח ולהשתלם, להקבע שם במקומו הטבעי, ואך שם ימצא באמת את חייו ואת רעגנותו, את התפתחותו והשתלמותו. אך שם באוירא דארץ ישראל ובעבודת ארץ ישראל, באוירנו הטהור אשר על פני שמינו היפים ואדמתנו היקרה. ובחזיון-החיים הנאדר הממשי, ועבודת-הקודש של תחיית עמנו וערי אלהינו מכל ארצות הגלות השונות, ילכו כשרונותינו וכוחותינו הטובים, ושמה בארצנו יתחברו ויכוננו בפעולתם הטובה המשותפת והמסודרת, את מכוון יסודות התחיה התרבותיים של העם הישראלי בארצו הקדושה. ובמעלות החיים הקדושות של עמם, תיגדל אישיותם, יתחזקו, יתרוממו כשרונותיהם, יתפתחו וישתלמו ויתעלו. ולא רק ערכם הלאומי והאישי יוציאו אותם מהגלות אל הארץ - גם ערכם הציבורי והחברתי; כל הצורך והערך שיש להם בחוץ-לארץ, כל התועלת אשר יביאו ליהדות הגלותית, ליהדות של חוץ-לארץ, שהם יושבים בתוכה ושהיא צריכה כ"כ להם ולפעולתם, גם הם הלא לא יוכלו לעכב אותם מהערך הגדול של ארץ ישראל, ארץ הקודש והתחיה. עזבו את חוץ-לארץ ואת יהודיה, את עניניהם ועבודותיהם הגשמיים והרוחניים שם, את חוג מכיריהם והשפעותיהם שם, ולא פנו אל כל החשיבות והנחיצות הגדולה שהיתה לפעולת רוחם במקומות מושבותיהם, ואל כל הבקשות והתחוננים שרצו לעכבם מפני זה, וילכו בעוז נפשם ארצה ישראל; ר' יהודה הלוי, לפני כל מחשבה של ישוב צבור בארץ-ישראל, להשלמת תאות קדושת אישיותו הרוממה - אישיות האומה הישראלית; הרמב"ן שמצא יהודים אחדים בכל הארץ החרבה והשוממה ויסד אז את ישובנו הקדום בארצנו. וכן בזמננו זה, גם רבנו, שבא בראשית ההתקדמות התקיפה של ישובנו הנוכחי ועבודת-תחייתנו, ואת רוח-קודש התחיה הישראלית הוא משפיע ומפית, בהליכות חיינו שם.

אלה הם דוגמא ומופת לכל כשרון וכל כח טוב שלנו, בעקבותיהם של אלה ילכו ולארץ ישראל יבואו, בלי פנות אל חשיבות ערכם ועבודתם חוץ-לארץ. כל מחשבותינו ודאגותינו צריכות להיות מכוונות עתה לארץ ישראל, ואין לנו להפנות אותן לחוץ - לארץ.

כשנכונן במיטב כוחותינו את חיינו הבריאים בארצנו, אך אז תוכל להצליח באמת היהדות שבחוץ לארץ לפי ערכה, בעזרת אור החיים אשר יופיע לה משם, ועובדים נאמנים אשר יקומו לה מתוכה ומעצמה.

הלב היהודי הבריא, ועל גבו ההכרה הישראלית השלמה, במהלך החיים העולמיים האנושיים והישראליים ובמאורעות האחרונים, ידעו עתה עוד יותר מקודם את ערך השעה ההיסטורית הגדולה, של הדרות האלה והשנים והימים האלה, שבחיי העולם

הכללי וישראל עם-העולם, עם ד', וימלאו את חובתם לעצמם ולעמם - בארצם.
בסוף דברי אעיר, כי לעומת יתרון הרוחב ובאור של הדבור שאפשר בו לבאר ולפרש
יותר את הדברים, יש יתרון לכתוב בדיוקנות הענינים והסגנון, אשר אם תעיין בהם
כראוי תמצא, כמדומה, הרבה דברים נכבדים ומספיקים.
בברכות שלום וטובה ארצישראליות, לנו ולעמנו ולארצנו ולכל.

בירורי סוגיות